

Milli Kalkınma Partisi'nin Kasım 1945 Tarihinde Hatay/Erzin'deki Bucak Kongresi Üzerine Cumhuriyet Halk Partisi İstihbarat Raporları

İsmet ÜZEN(*)

Özet

İkinci Dünya Savaşı sonunda Türkiye'deki karar vericiler tekrar çok partili hayata geçmeye karar vermiştir. Bu süreçte ilk kurulan muhalefet partisi Milli Kalkınma Partisi'dir ve şube açtığı yerlerden birisi de Hatay'ın Erzin bucağı olmuştur. İktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi yeni kurulan muhalefet partisi Milli Kalkınma Partisinin taşradaki faaliyetlerini kendi yerel teşkilatları aracılığı ile izlemeye başlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin yerel teşkilatları bölgelerinde faaliyete başlayan Milli Kalkınma Partisi'nin faaliyetleri ve kendi izlenimlerini raporlarla Genel Merkeze iletmışlerdir. Raporlarda özellikle, Erzin'de Milli Kalkınma Partisi şubesini açanların kaybettikleri eski nüfuzlarını tekrar kazanmaya ve dini alet ederek cahil halkı kendi yanlarına çekmeye çalışan, ülkede birlik ve beraberliği bozmak isteyen, millet yararına çalışmayan kötü niyetli kimseler olduğu ve sadece ülke ve millet menfaatine çalışan, halk adına en iyisini düşünen partinin Cumhuriyet Halk Partisi olduğu ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden başka bir partiye ihtiyaç olmadığı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Milli Kalkınma Partisi, Kongreler, Raporlar, Erzin

The Republican People's Party's Rural Reports on the Congress of the National Progress Party in Hatay/Erzin in November 1945

Abstract

Turkey again decided to transition to multi-party system at the end of the Second World War. In this process, the National Progress Party was the first established opposition party and its one branch was opened in Erzin which was a district of Hatay. The Republican People's Party which was on power, tried to watch newly established opposition party by its rural party department. Rural departments of the Republican People's Party began to sent reports about the activities of the National Progress Party with their observations to the Party Center. In this reports that matters were emphasized: Establishers of the National Progress Party in Erzin were trying to get their lost power and were trying to win illiterate people's support by using religious sensations and were trying to damage the union of country and they were baleful and harmful. On the other hand, the Republican People's Party was only working for people and country's benefit and had the best thought on behalf of people and it means, there was no need for another party.

Keywords: The Republican People's Party, The National Progress Party, Congress, Reports, Erzin

* Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Çankırı.

Giriş

Türkiye’de Cumhuriyetin ilânından sonra, Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan ayrılanlar tarafından 17 Kasım 1924’te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Adı geçen Fırka 3 Haziran 1925’te hükümet kararıyla kapatılmıştır. Kapatılma gerekçesi olarak, Fırka mensuplarının, Fırka programındaki 6. Madde ile dini siyasete alet ettiklerinin tespit edildiği ve bu yüzden vatandaşın korunmasının amaçlandığı gösterilmiştir.¹ 5 yıl sonra, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşanın teşvik ve yönlendirmesi ile Serbest Cumhuriyet Fırkası adlı ikinci bir muhalefet partisi Ağustos 1930’da kurulmuştur.² Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluş aşaması ve kendisine biçilen rol açısından “güdümlü muhalefet” eleştirisine uğrayacaktır.³ Fırka, üç ay sonra 17 Kasım 1930’da kurucusu ve Fırka Başkanı Ali Fethi Okyar tarafından feshedilmiştir. Fırkasının fesih gerekçesinde, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın gelecekte siyasi alanda Gazi hazretleri ile karşı karşıya kalabileceğinin anlaşıldığını ve bu haliyle Fırkanın devam etmesinin imkânsız olduğunu belirtmiştir.⁴ 1930’dan sonra 1945 yılına kadar çok partili hayat kesintiye uğrayacaktır.

İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru Türkiye’yi yönetenler tekrar çok partili hayata geçme kararı almıştır. Bu kararda, dış ve iç politikadaki gelişmeler ağırlık derecesine göre etkili olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı’nı Almanya, İtalya ve Japonya karşısında savaştan Müttefik devletlerinin kazanacağını artık iyice belli olmaya başlaması, Birleşmiş Milletler Teşkilatının oluşturulması için ortaya atılan şartlar ve Türkiye’nin bu teşkilata üye olarak Batı dünyası ile bütünleşmek istemesi gibi gelişmeler yeniden çok partili hayata geçiş sürecini hızlandırmıştır. Bu süreci etkileyen diğer bir önemli nokta da Sovyetler Birliği’nin 19 Mart 1945’te verdiği bir nota ile 17 Aralık 1925 Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasının süresini yeni oluşan şartlara uymadığı için uzatmayacaklarını açıklamaları ve üç ay sonra 7 Haziran 1945’te de

¹ Geniş bilgi için bkz. Ahmet Yeşil, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Cedit Neşriyat, Ankara 2002, s.385.

² Geniş bilgi için bkz. Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994; Osman Okyar - Mehmet Seyitdanoğlu, *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye Fethi Okyar’ın Anıları*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997.

³ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek-Parti Yönetimi’nin Kurulması 1923-1931*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s.247 vd.; Tefik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1938-1950)*, İmge Kitabevi, İstanbul 2008, s.328 vd.

⁴ Hasan Rıza Soyak, *Atatürk’ten Hatıralar*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2004, s.425.

Montreux Anlaşmasının değiştirilmesinin yanında, doğu sınırlarımızda kendi lehlerine değişikliklerin yapılmasını istemesi olmuştur.⁵

İkinci Dünya Savaşının sonunda Türkiye'nin çok partili hayata geçmesinin uluslararası gelişmelerin yanında tarihi parlamento tecrübesinin yani 1876'dan itibaren özellikle de İkinci Meşrutiyet döneminden beri yaşadığı parlamenter sistem tecrübesinin de etkisi söz konusudur. Buna göre, 1908-1913 tarihleri arasında Türkiye, birçok partinin mücadele ettiği canlı bir siyasal hayata sahne olmuştur. 1923'te Cumhuriyetin ilanından sonra da 1924-1925 yılları arasında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası tecrübeleri yaşanmıştır. Bu tecrübeler de yukarıda bahsedilen dünyadaki gelişmelerin çok partili hayata geçişi kaçınılmaz hale getirdiği 1945 yılı ortamını desteklediği savunulmuştur.⁶

1945 yılında ilk adım olarak, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945'te yaptığı bayram töreni konuşmasında halk idaresi ve demokratik ilkelerin gelişeceğini belirtmiştir.⁷ Bu ortamdan yararlanan iş adamı ve sanayici Nuri Demirağ tarafından ağırlıklı olarak liberal bir programa sahip olan "Milli Kalkınma Partisi" kurulmuştur. Partinin kuruluş dilekçesi 6 Temmuz 1945'te İstanbul Valiliğine verilmiş, resmi izin 22 Eylülde verilmiş ve yeni parti 27 Ekim 1945'te törenle açılmıştır. Aralık 1945 sonunda bu Parti'nin Anadolu'da yaklaşık 150 şubesinin olduğu anlaşılmaktadır.⁸

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 1 Kasım 1945'te TBMM'nin açılışında yaptığı konuşmada; hükümet partisi karşısında bir muhalefet partisinin olmamasının önemli bir eksiklik olduğunu belirtmiştir.⁹ Hâlbuki dört ay önce Milli Kalkınma Partisi kurulmuştu. İnönü'nün TBMM'nin açılış konuşmasında dile getirdiği bu husus, yeni partinin iktidardaki Cumhuriyet

⁵ Durmuş Yalçın ve diğerleri, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004, s.459 vd.; A. Suat Bilge, *Güç Komşuluk Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1992, s.263 vd.; Selim Deringil, *Denge Oyunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994, s.251 vd; Çetin Yetkin, *Karşı Devrim 1945-1950*, Kilit Yayınları; Ankara 2011, s.145 vd.

⁶ Geniş bilgi için bkz. Tevfik Çavdar, *a.g.e.*; Hikmet Özdemir, *Türkiye Cumhuriyeti*, İz Yayıncılık, İstanbul 1995.

⁷ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1976.

⁸ Osman Akandere, "İkinci Dünya Savaşından Sonra Çok Partili Hayata Geçişte Kurulan İlk Muhalefet Partisi Milli Kalkınma Partisi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:4, 1998, s.194 ve 198. (193-211) Ayrıca Bkz. Mustafa Müjdecı, "Türk Basınında Milli Kalkınma Partisi", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl. 9, S.25, Güz 2005. www.nuridemirag.com/basindamkp.doc; Ercan Haytoğlu, "1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi", *Türkler*, Cilt.16, 2002, s.783-797; Orhan Özacun, "Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi," *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Yıl.1, Sayı.2, 2002, s.205-233.

⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem.7, Toplantı.3, Birleşim.1, Oturum.1, Cilt.20, s.7.

Halk Partisi tarafından hiç dikkate alınmadığını ortaya koymaktadır.¹⁰ Bunun nedeni, İnönü'nün bu yeni döneme “kontrollü bir muhalefetle” girmek istiyordu. Buradaki “kontrollü muhalefet” ifadesinin güdümlü muhalefet olmayıp, muhalefetin belirlenen ilkeler alanı içinde hareket etmesi anlaşılması gerekir.¹¹ Dolayısıyla İnönü için muhalefet partisi Milli Kalkınma Partisi değil onun yerine başka bir muhalefet partisi olmalıydı. Bu da Cumhuriyet Halk Partisi içinden çıkacak bir muhalefet partisi olmalıydı. Böylece Cumhuriyet Halk Partisi kadroları içinden doğacak bir muhalefet partisi rejim için bir sigorta görevi görecekti.¹² Ocak 1945'te “Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması” hakkında kanun tasarısının (tasarının adı daha sonra Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı” şeklinde değiştirilmiştir) Meclis gündemine alınması, Cumhuriyet Halk Partisi içinde tasarıya karşı olan muhalif kanadın harekete geçmesine sebep olmuş ve bu kanat 7 Haziran 1945'te Parti grubuna “Dörtlü Takrir” denilen bir önerge vermiştir. Önergenin ret edilmesi Demokrat Parti'nin kurulmasına giden süreci başlatmıştır.¹³

İkinci Dünya Savaşından sonra, yeniden çok partili hayata geçişten itibaren ülke genelinde teşkilatlanmaya başlayan Milli Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin il, ilçe ve bucak teşkilatları aracılığıyla sıkı bir takibe tutulduğu ve faaliyetleri hakkında raporlar düzenlendiği görülmektedir. Bu durum, daha sonra kurulan muhalefet partileri için de söz konusudur.¹⁴

Milli Kalkınma Partisi'nin Türkiye genelindeki il, ilçe ve bucaklarda ne kadar örgütlenebildiği ve örgütlendiği yerlerde neler yaptığı konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu Parti'nin Merzifon'da açılan şubesinin faaliyetlerine kısaca değinen bir çalışma dışında başka bir çalışma tespit edilememiştir.¹⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde, Hatay iline bağlı Erzincan ve Dört Yol Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatları tarafından gönderilen ve Milli Kalkınma Partisi'nin Erzincan'da yapılan bucak kongresi hakkında verilen

¹⁰ Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi 1908-1960*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1991, s.167

¹¹ Çavdar, a.g.e., s.456.

¹² Adem Çaylak-Hüseyin Baran, “Türkiye’de Kemalist Rejimin Ordu ve Anayasa İle Pekışmesi ve Darbeler Arası Dönem (1960-1970)”, *Türkiye'nin Politik Tarihi, Savaş Yayınevi*, Ankara 2012, s.426.

¹³ Emin Kirman, *Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006, s.60 vd.

¹⁴ Örneğin bkz. Faysal Mayak, “Demokrat Parti'nin Antalya'daki Faaliyetleri Üzerine 1947 Yılı CHP İstihbarat Raporları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl.5, Sayı.10, Güz 2009, s.71-102.

¹⁵ Serap Taşdemir, “Tek Parti Dönemi Merzifon'da Siyasal ve Sosyo-Kültürel Yaşam, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı.74, Cilt.XXV, Temmuz 2009, <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=1165>.

bazı bilgiler tespit edilmiştir. Erzin’de 11 Kasım 1945 günü yapılan Milli Kalkınma Partisi’nin yerel kongresinde yaşananlar ve buna dair Cumhuriyet Halk Partililerin algılamaları; Erzin Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı bucak Başkanı Hüseyin Özarıslan, Dörtıyol İlçe İdare Kurulu Başkanı Hasan İıkiz, Hatay Cumhuriyet Halk Partisi Bölge Müfettişı Rahmi Apak’ın gönderdiği raporlardan tespit edilebilmektedir.

Elde edilen belgeler, Kasım 1945 başıında adı geçen bucakta Milli Kalkınma Partisi kongresinde yaşananları ve buna Cumhuriyet Halk Partisi bölge teşkilatının kongre sürecine yaklaşımını tespit etmek açısından dikkate değerdir. Yerel gazetelerin ise bu konuda yardımcı olamadığını da belirtmekte fayda görüyoruz. Örneğın bu dönemde yayın hayatında olan “Yenigün” gazetesinde konu hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır. Muhtemelen adı geçen gazete olaylara kayıtsız kalmak gibi bir tutum sergilemiş veyahut taraflı davranmak gibi bir yol izlemiş olabilir.

11 Kasım 1945 Pazar Günü Erzin Bucasında Yapılan Milli Kalkınma Partisi Kongresi

Bucak kongresi hakkındaki ayrıntılı bilgiler, Erzin Cumhuriyet Halk Partisi İlçe Başkanı Hüseyin Özarıslan’ın 12 Kasım 1945 tarihli raporunda anlatılmıştır. Buna göre, Milli Kalkınma Partisinin Erzin’deki kongresi 11 Kasım 1945 Pazar günü saat 15.00’te Arif oğlu Hüseyin kahvesinde yapıldı. Kongre Başkanlığına İstanbul’dan gelen Parti Müfettişı Hayrettin Özcan seçildi. 140 kayıtlı üyenin olduğu kongreye, yapılan yoklamadan sonra 109 kişinin katıldığı anlaşıldı. Yoklama yapıldıktan sonra Hayrettin Özcan söz alarak bir konuşma yaptı. Konuşmasında, bir yandan Cumhuriyet Halk Partisi’nin tepkisini çekmeyecek tarzda üslup ve ifadelere yer verirken diğeri yanda da halkın anlayacağı tarza siyasi propaganda unsurlarına sıkça yer verdiği görülmektedir. Konuşmasının bir bölümüne aşağıda yer verilmiştir:

“Arkadaşlar! Milli Kalkınma Partisinin gayelerini anlatacağım, Şöyle ki: Türkiye’izde tek bir Halk Partisi vardır. Başka parti yoktur. Milletimizin çevresini ateşler, alevler sarmış ve bu alevlerden Türk vatani masun kalmıştır. Bir partiyle hüküm süren diktatör Hitler Almanyası, Mossolini İtalyası, Franko İspanyası hep yandı yıkıldı, mağlup oldular. Şimdi İkinci Cihan Harbi sona erdi, sulh iade edildi. Arkadaşlar! Cumhuriyet Halk Partisi aleyhtarı değiliz, her iki parti birbirinin noksanlarını görerek tamamlayacaktır. Halk Partisi hakkıyla iyi işler yapmış ise de noksanları da pek çoktur. İşte noksan kalanları biz tamamlayacağız. Arkadaşlar! Bizim bütçemiz kendi servetimizdir. Hiç bir kimseden hiçbir şey istemiyoruz. Biz kendi servetimizi millet uğruna sarf etmek için bu partiyi kurduk.

Arkadaşlar! Diktatörler yıkıldıktan sonra İngiliz Milleti Çörçil'i sürdü. Demokrasi hükümetleri diktatörleri yıktı. Türkiye demokrasi midir? Bir partili hükümettir midir? sualine cevaben Çörçil, evet! Türkiye kendilerine göre tek partili demokrasidir, dedi. Amerikalılar aynı suali Rözvalt'e sordular, o da aynı cevabı vermiştir. Biz insiharcılığın aleyhindeyiz. Yeryüzünde ve altındaki zengin madenlerimizi işleterek işçilere refah temin edeceğiz. Köyler kuracağız. Hastaneler yapacağız.

Çiftçilerin tarlalarını tetkik edeceğiz hangi cins mahsul daha verimli ise o mahsulü ektireceğiz. Çiftçiye çift aleti ve makineler vereceğiz. İşçilerimize yer altındaki zengin madenlerimizi işleterek onları iş sahibi yapacağız."¹⁶

Parti Müfettişinin konuşmasından sonra, Milli Kalkınma Partisi'nin nizamnamesi okundu. Müfettiş, parti nizamnamesindeki maddeleri halka açıklarken kendi partisinin başkanının ünlü bir sanayici ve işadamı olduğunu göz ardı etmiş olacak ki şu ilginç ifadelere yer verdi: "Çok ileri derecede zengin olan milyonerlerin, çoluk çocuğunun idaresinden fazlasını ve bu adam bu parayı kapama suretiyle hapsediyorsa kendisinin yeterisi kadar bir para vererek geride kalanını alacağız. Millet menfaatleri uğrunda sarfedeceğiz. Partimizin gayeleri bundan ibarettir."¹⁷ Bu ifadeleri politik propaganda açısından popülist bir yaklaşım olarak değerlendirmek mümkündür.

Nizamnamenin açıklanmasından sonra yönetim kurulu seçimine geçildi ve yönetim kurulu başkanlığına Erzin Karamustafalı mahallesinden Halil Karakurum seçildi. Kongreden sonra, Müfettiş aynı gün saat 16.00'da Adana'ya doğru yola çıktı.

Hüseyin Özarslan raporunun devamında, Erzin'de yeni partinin kurulma sebeplerini izah etmektedir. İlk önce, Erzin'in Fransız işgali altında bulunduğu süre içinde Fransızlarla işbirliği yapan ve 1945'te Milli Kalkınma Partisi'nin Erzin'de şubasını açan kişilerin sabıkalı görülen kötü sicillerine atıf yapılmıştır. Buna göre, Erzin'in Karamustafalı mahallesinden Ali Karakum, Halil Karakum, Hacı Karakum, Hacı Osman Çelen ve eski Belediye Reisi Abdullah Aksay zorbalık ve gaddarlıklarıyla şöhret bulmuş kişilerdir. Bunlar, yıllarca bölge halkını istismar etmiştir. 1919 yılında başlayan Fransız işgaline karşı mücadele eden Kuva-yı Milliye çete reislerinden Dana Boruk, Ömer ve Bekir'i öldürtmüş ve bu çabalarından dolayı Fransızlar tarafından nakdi mükâfata layık görülmüşlerdir. Fransızlar Türk topraklarını tahliyeye mecbur kaldıkları zaman, yukarıda adları geçen Milli Kalkınma Partisi bucak yöneticileri, Türk-Fransız sınırının Ceyhan nehri olması ve böylece Erzin'in de Suriye sınırları içinde kalmasını

¹⁶ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 490.01.440.1824.2/9. Bundan sonra BCA olarak gösterilecektir.

¹⁷ BCA, 490.01.440.1824.2/9.

sağlamak için o zamanki muhtarlardan mazbata alarak Fransızlara vermiş ve bu evrakın Lozan'a gönderilmesine çalışmışlardır.

Ali Karakum ve Hacı Osman Çelen 1925 yılında Dört Yol Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı Deli Ağa'nın öldürülmesi suçundan Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilmişti. Bu nedenle, Hükümetin kara listesine alınan Ali Karakum ve diğerlerinin nüfuzları tamamıyla kırılmış ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne de üye kayıtları yapılmamıştı. Nüfuzları kırılan ve zorbalık yapmaktan mahrum kalan bu isimler, Türkiye'de ilk defa İstanbul'da kurulan Milli Kalkınma Partisi'ne özel adam göndererek ilk şubenin Erzin'de açılması için gayret sarf etmiş ve özellikle amaçlarına ulaşmak için dini kullanarak bucakta bazı cahil halkı etrafına toplamaya çalışmıştı.

Hüseyin Özarlan'a göre, Erzin'de Milli Kalkınma Partisi'nin bir şubesini kurmak isteyenlerin amacı, halkı birbirine düşürüp ülkede ikilik ve kavga yaratmak ve bu arada zorbalıklarını devam ettirmektir.¹⁸

Cumhuriyet Halk Partisi Dört Yol İlçe İdare Kurulu Başkanı Hasan İkiz de Milli Kalkınma Partisi'nin Erzin'deki Milli Kalkınma Partisi kongresi hakkında 16 Kasım 1946 tarihli raporunda şu görüş ve tespitler yer almaktadır:

Milli Kalkınma Partisi'nin 11 Kasım 1945 tarihinde Erzin'de yaptığı kongre sonucunda Yönetim Kurulu Başkanlığına Halil Karakurum, üyeliklere de Reşit Ergin, Yahya Soyer, Yusuf Özgör, Ali Karaakın, Mehmet Karka seçildi.

Milli Kalkınma Partisi üyeleri hakkında Erzin Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatının raporunda belirtilen hususlar tamamen doğrudur. Bu zümre halk ve hükümetten nefret eden bir kitleyi temsil etmektedir. Uzun zamandan beri Cumhuriyet Halk Partisine ısınmayan ve de ısınmak istemeyip her zaman Cumhuriyet Halk Partisi'nin yurtta oluşturduğu olumlu havayı kirletmeye çalışanlardır. Erzin'deki yeni şubesinin açılmasında da aynı düşünceler dışa vurulmuştur. Bunların amacı, iktidarı ele geçirmek ve eskiden olduğu gibi zorbalıklarını sürdürmektir. Vatan ve millet yararına hiçbir amaçları yoktur.

Milli Kalkınma Partisine giren bazı şahısların Cumhuriyet Halk Partisi'ne de kayıtlı oldukları anlaşılmaktadır. Bunlar hakkında Cumhuriyet Halk Partisi nizamnamesine göre gerekli işlemler yapılmaktadır.

Raporun devamında, yeni Parti'nin üyelerinin bucakta silahlanmaya çalıştıkları ve bucak Jandarma Komutanının bunlarla yakın ilişki içinde olmalarının tehlikeli görüldüğü ve bu yüzden Jandarma Komutanının başka bir

¹⁸ BCA, 490.01.440.1824.2/9-10.

yere naklinin uygun olacağı belirtilmektedir. Bu konuyla ilgili endişelerine biraz ayrıntılı olarak şu şekilde yer verilmektedir:

Yeni partinin oluşum tarzı ve zararlı bilinen ellerin bu partiyi kurmuş olmaları, istenmeyen karışıklıklara sebep olacağına dair bazı işaretler vermektedir. Yapılan inceleme sonunda Milli Kalkınma Partisi üyeleri şimdiden tabanca vesaire silah temin etmeye çalışmaktadırlar. Bu davranışın amacının gerçekte gerektiğinde kişiler üzerinde baskı kurmak ve böylece küçük bir yerleşim yerinde devletin asayişini ihlal ve bazı olaylar meydana getirmek olduğu düşünülmektedir.

Diğer bir önemli nokta, Karakurum ailesi eskiden beri bucak Jandarma Komutan Vekili Üsteğmen Fevzi Akat'ın dostlarıdır. Hatta bu üsteğmenin Erzin'e ikinci kez tayininin, General Rıfat Matıracı'nın yardımıyla Ali Karakurum tarafından sağlandığını adı geçen aile tarafından etrafa yayılmıştı. Eğer bu gerçek ise, Jandarma Komutanının bu aile üyelerini ve fikirlerini desteklemesi ihtimali çok yüksektir. Yapılan incelemede bir dostları vasıtasıyla yeni Parti'nin kongresine bu üsteğmenin özel bir mektupla davet edildiği belirlendi. Erzin bucağında polis teşkilatı olmamasından dolayı asayişin jandarma tarafından sağlanması karşısında yeni Parti'nin bu üsteğmenden cesaret alarak bazı olaylar çıkarması ve bunun sonucunda yapılacak soruşturmayı kendi lehlerine çevirmeleri mümkündür. Bu sakıncalardan dolayı, Jandarma Komutanı Fevzi Akat'ın derhal Erzin'den uzaklaştırılmasını bucak Cumhuriyet Halk Partisi teşkilatı gerekli görmektedir.¹⁹

Muhsin Adil Binol yerine Cumhuriyet Halk Partisi Bölge Müfettişi olarak atanan Rahmi Apak²⁰ 16 Aralık 1945'te Cumhuriyet Halk Partisi ilçe kongresine katılmak üzere Dörtöyol'a gittiğinde Erzin'de açılan Milli Kalkınma Partisi'nin şubesi hakkında soruşturma yapmıştır.

Apak'ın tespitlerine göre, eskiden Fransızlarla işbirliği yaptıkları için Cumhuriyet Halk Partisine alınmayan Karakurum ailesinin Cumhuriyet Halk Partili rakiplerine karşı üstünlük sağlamak için Milli Kalkınma Partisinin bucak teşkilatını kurdukları anlaşılmaktadır. Muhsin Adil Binol'dan devredilen evrak tetkik edilerek, ismi geçen Jandarma Takım Komutanı Fevzi Akat'ın çalışkan ve dürüst bir subay olması kanaatine varılmasına rağmen, Milli Kalkınma Partisi'ni kuran taraf ile de sıkı ilişki içinde olduğu anlaşılmasının yanında onun Karakumlara manevi destek sağladığını İlçe Kaymakamı da doğruladı.

¹⁹ BCA, 490.01.440.1824.2/11-12

²⁰ Rahmi Apak (1887-1963): Babaeski'de doğdu. Harbiye Mektebi'nden mezun oldu. Edirne Askeri Lisesi Fransızca öğretmenliği, Alay ve Liva Kumandanlığı, Moskova ataşemiliterliği, Erkan-ı Harbiye Öğretmenliği, Kırklareli ve Ayvalık Süvari Alay Kumandanı, V., VI., VII. Ve VIII. Dönem Tekirdağ milletvekillikleri yaptı. http://www.tbmm.g.ov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html

Bu tespitler doğrultusunda, Rahmi Apak da adı geçen Jandarma Komutanının başka bir yere atanmasını uygun görmektedir. Diğer taraftan Erzin’de Milli Kalkınma Partisi’nin şubesini açanların “*Acele ettik. Keşke biraz bekleyseydik de Celal Bayar partisine girseydik...*” şeklindeki pişmanlıklarını da raporun sonuna eklemiştir.²¹

Sonuç

1924-1925 ve 1930 çok partili hayat denemelerinden sonra, 1945 yılında çok partili hayat için şartların olgunlaşması ile Türkiye yeni bir sürece girmiş ve ilk muhalefet partisi olarak Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur. Yeni muhalefet partisi doğal olarak, Türkiye genelinde örgütlenmeye çalışmış ve şubeler açmıştır. Şube açtığı yerlerden biri de Hatay’a bağlı Erzin bucağıdır.

Cumhuriyet Halk Partisine karşı muhalif bir partinin kurulmasının ardından, Erzin bucağında muhalif partinin bir şubesinin kurulmasını büyük bir arzu ile bekleyenlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi bölge teşkilatı Genel Merkezine bilgi verirken, muhalif partinin bir şubesini açanların sabıkalı geçmişleri ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarda olduğu sürece emellerine ulaşamayan muhaliflerin bu yeni süreçte dini de amaçlarına alet ederek tekrar eski nüfuzlarını kazanmayı çalıştıkları, ülkede birlik ve beraberliği bozmak istedikleri, millet yararına hiçbir iyi niyeti olmayan zararlı kimseler oldukları ayrıntısı ile izah etmişlerdir. Buna karşılık, 22 yıldır ülke ve millet yararına çalışanın, halk adına en iyisini düşünen partinin sadece Cumhuriyet Halk Partisi olduğu ortaya konmuştur.

Raporlardaki tespitlerden ve önerilerden, Cumhuriyet Halk Partisi’nden başka bir partiye ihtiyaç olmadığı düşüncesinin hâlâ devam ettiği izlenimi ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490.01.440.1824.2.

Ağaoğlu Ahmet (1994), *Serbest Fırka Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ahmad Feroz ve Bedia Turgay (1976), *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

²¹ BCA, 490.01.440.1824.2/18.

Akandere Osman (1998), “İkinci Dünya Savaşından Sonra Çok Partili Hayata Geçişte Kurulan İlk Muhalefet Partisi Milli Kalkınma Partisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:4, s.193-211.

Bilge A. Suat (1992), *Güç Komşuluk Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Çavdar Tevfik (2008), *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1938-1950)*, İmge Kitabevi, İstanbul.

Çaylak Adem-Hüseyin Baran (2012), “Türkiye’de Kemalist Rejimin Ordu ve Anayasa İle Pekişmesi ve Darbeler Arası Dönem (1960-1970)”, *Türkiye'nin Politik Tarihi*, Savaş Yayınevi, Ankara, s.421-460.

Deringil Selim (1994), *Denge Oyunu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Haytoğlu Ercan (2002), “1945’te Çok Partili Siyasal Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi”, *Türkler*, Cilt.16, s.783-797.

http://www.tbmm.g.ov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html.

Kabasakal Mehmet (1991), *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi 1908-1960*, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Kirman Emin (2006), *Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Mayak Faysal (2009), “Demokrat Parti'nin Antalya'daki Faaliyetleri Üzerine 1947 Yılı CHP İstihbarat Raporları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl.5, Sayı.10, s.71-102.

Müjdeci Mustafa (2005), “Türk Basınında Milli Kalkınma Partisi”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl. 9, S.25, www.nuridemirag.com/basindamkp.doc.

Okyar Osman - Mehmet Seyitdanoğlu (1997), *Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye Fethi Okyar'ın Anıları*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Özacun Orhan (2002), “Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi,” *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Yıl.1, Sayı.2.

Özdemir Hikmet (1995), *Türkiye Cumhuriyeti*, İz Yayıncılık, İstanbul.

Soyak Hasan Rıza (2004), *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Taşdemir Serap (2009), “Tek Parti Dönemi Merzifon’da Siyasal ve Sosyo-Kültürel Yaşam”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı.74, Cilt.XXV, <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=1165>.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem.7, Toplantı.3, Birleşim.1, Oturum.1, Cilt.20.

Tunçay Mete (2010), *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması 1923-1931*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Yalçın Durmuş ve diğerleri (2004), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Yetkin Çetin (2011), *Karşı Devrim 1945-1950*, Kilit Yayınları, Ankara.

EKLER:

EK 1: Erzin CHP Başkanı Hüseyin Özarslan'ın 12.11.1945 Tarihli Yazısı

CUMHURİYET ARŞİVİ
C. H. F.
12.11.1945 Tarihli Erzin C.H.F.
Başkanı Hüseyin Özarslan'ın Yazılı Sureti
Hatay Vilayeti
İdare Heyeti Reisliği

Sayı :

ÖZEL VE ZARFA MAHSUSTUR.

12.11.1945 Pazar günü Saat 15 te Arif oğlu Hüseyin Kahve-

sinde Millî Kalkınma Partisinin Kongresi yapılmıştır.
Kongre Başkanlığına İstanbuldan gelen Hayrettin Üçcan geçmiştir.140 dan 106 nevûd azanın yoklaması yapıldıktan sonra umumîyley söz alarak demiştir:ki: Arkadaşlar Millî Kalkınma Partisinin Gayelerini anlatıyorum.Söyleki: Türkiye'mizde tek bir Halk Partisi vardır.Başka Parti yoktur.Memleketimizin çerçevesini steşler,alevler sarmış ve bu alevlerden Türk Vatandaşınun kalmıştır.Bir Parti hükûm süren diktatör hükûmeti almamış,moacolini İtalyası,Franko İspanyasa hep yandı yıkıldı mağlûb oldular şimdiki hal ikinci cihan harbi sona erdi sulh iade etti.Arkadaşlar Cümhu-riyet Halk Partisi ~~şikkat~~ alehtarı değiliz her iki parti biri birinin noksanlarını göreberek tamamlıyacaktır.Halk Partisi hakikiyle iyi işler yapmış ise de noksanları da pek çoktur.İşte noksan kulanları biz tamamlıyo-ğamız.Arkadaşlar bizim bütçemiz kendi servetimizdir.hiş bir kimseden hiç bir şey istemiyoruz biz kendi servetimizi Millet oğruna sarfetmek için bu Partiyi kurduk(Eli ile alınma silerek)Arkadaşlar diktatörler yıkıldıktan sonra İngiliz Milletli Çörcüli sürdüler demokrasî hükûmetleri dikta-törleri yıktı Türkiye'de demokrasî'dir.Bir ~~şikkat~~ Partisi hükûmettir.Si-mla oevaben Çörcüli evet Türkiye kendilerine göre tek partili demokrasî-dir.Dedi Amerikalılar aynı sualı Bézvalte sordular o da aynı cevabı vermiş-tir.Biz İnhisarçılığın aleyhindeyiz yer yüzünde ve altındaki zengin mada-lerimizi işleterek işçilere refah temin edeceğiz köyler kuracağız Hastahaneler yapacağız diyerek çifçilik,işçilik ve idarecilikten bahsedem mi-fettis çifçilerin tarlalarını tetkik edeceğiz hangi cins mahsul daha verimli ise o mahsulü ekteceğiz,çifçiye çift aleti ve makinaları vereceğiz işçilerin yer altındaki zengin madenlerimizi işleterek onları iy sahibi yapacağız dedi.

Bundan sonra Nizamnameleri okundu Nizamnamelerinin maddelerinin halka tefirini yaparak demiştir ki: çok ileri derecede zengin olan milyonerlerin,polk çoğununun idaresinden tazıassın ve bu adam bu parayı kapama suretiyle hapsediyorsa kendisinin yetarisi kadar bir para vererek geride kalanına alacağız millet menfaatlari oğruna sarfedeceğiz Partininin Gayeleri bundan ibarettir.diyerek Heyeti İdarenin seçimine başladılar Heyeti İdareye Erzin Karsmustafalı mahallesinden Halil Karakurum,Hesit Ergin,Kahya Soyay,Yusuif Özgür,Ali Karakan ve Erzinin Mustafalı mahallesinden Memet Karğa,seçilerek bu heyeti İdareye Halil Karakurum başkan seçilmiştir.Müfettis Aynı gün saat 16 da Adana mütevoichen hareket etti.

Erzinde Bu Partinin kurulma sebep ve amilleri:

Erzin Merkezli 5000 nüfuslu bir kasabadır.Senelerce bu halkı istismar eden ve 1934 senesinde bağlayan Fransız işgalinde Erzinde Fransızların Jandarma Komandanlığına yapan bir kuvet Milliyenin gate reislerinden Dama boruk,Ümer ve Bekir azama öldürten ve bu yararlıklarına dolayı Fransızlar o nakdi mükafata mazhar olan ve Millî Mücadeleye bütün varlıklarıyla muhalif bulunan ve orta anadoluda kuvayy Milliyenin vücut bulmasıyla menbuş dıgman Fransızlar 338 senesinde Topraklarına tahliyye mecbur kaldıklarında Fransızlarla hüdadumuzun oevhan suyu olmasal ve bu suretle Erzini'de suriye hudutlari içinde kalmalarına dair o zamanki muhta-rlardan mazbata alarak Fransızlara verdiği ve bu evrakın içine gönderilmesine çağılan Erzinin Karsmustafalı mahallesinden Ali Karakurum,Halil Karakurum,Hacı Karakurum,Hacı Osman Çelen ve O zamanki belediye reisi Abdullah Akşay mütegalibe ve gıddarlıklarıyla şöhret bulmuş zavettir.Lar

0 Zatlardan Ali Karakurum ve Hacı Osman çelen 341 senesinde Dörtüçl Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı Deli Osman mürettop olarak katledilmesi seğunden ANKARA bu şikkat mahkemesine sevk edilmiştir.İşte bu gibi cinkin hareketlerinden dolayı Hükümetimizin kara listesine geçirilen Ali Karakurum ve diğerlerinin nüfusleri temamiyle kırılmış ve bu cinnetten inkılapçı olan Partimizde kayıtları yapılmıştır.Derek Müriden,gerçek teşkilatına mahrum kalan yokeride 825 seçenler Türkiye'mizde ilk defa İstanbulda teşkilü eden Millî Kalkınma Partisine adını mahsus göndererek ilk şubenin Erzinde açılmasına son derece çağlıarak bulanak suda balık avlamak isteyen ve direktifleriyle bilhassa din perdesi altında bir kıyam çahil halkı ileriye sürerek kurdukları bu şikkat mahkemesine sevk edilmişlerdir.İşte bu cinnetten nerye varacağını denemek için girmemişlerdir.Neticce itibarıyla halkı birliğine çarpıştırıp memlekette ikilik ve geçimsizlik yaratmak isteyen ve bu arada da mütegalibeliklerini yordüneğe çağılan bu şahısların durumlarını ve vaziyeti şayyile arzeyerim.

Erzin
Cumhuriyet Halk Partisi
Başkanı

EK 2: CHP Dört Yol İlçesi İdare Kurulu Başkanı Hasan İkiz'in 16.11.1945 Tarihli Yazısı

C. H. P.
Dört Yol İlçesi
Adana T. M. K.
16/11/45

ATA Mahallesi
Hatay C.H.P. Müfettişi Konya
Millet vekili Muhsin Adı.

Dört Yol
16/11/1945

ANKARA.

Erzincan bucağında teşkil edileceği, uzun zamandan beri silylenen Millî Kalkınma Partisi 11/11/1945 tarihinde müfettiş olarak gelen Hayri Özcanın Başkanlığında kongresini yaparak idare kurulunu seçmişlerdir.

Erzincan Parti teşkilatımızdan alınan 12/11/1945 tarih ve 76 sayılı bir önerge ilâhî raporuna göre idare kurulu başkanlığına Halil Karakurum ve üye liklere Beşid Ergin, Yahya Soyer, Yusuf Özgür, Ali Kara akın, Mehmet Karaka; seçilmişlerdir. Kongre safhası ve Millî Kalkınma Partisi mensupları hakkında Erzincan parti teşkilatımızın raporunda kaydedilen durum tamamen doğru bulunmaktadır; bu suretle millî mücadelede irrensiz ammine hizmet edecek halk ve hükümetce menfur olarak tanınan bir kitleyi temsil etmektedir. Uzun zamandan beri Cumhuriyet halk Partisine isinmayan ve birtürlü isinmekte istemiyerek daima Cumhuriyet halk partisine yurtda yarattığı temiz havayı ifsada çalıştırdıkları, zaman-zaman görülmüş ve serbest partinin teşkilinde aynı zamirler diğarı vurulmuşdur. bunların bu partiyi teşkilenden maksatları: iktidar mevkiine geçmek ve öteden beri takallup siyasetini halk ve hükümet karşısında temin edecek aientör geçinmekten ibaret olup yurt ve millet menfaatına hiç bir kaye mevzu bahis değildir.

Millî Kalkınma partisine güvenen bir kısım şahısların Cumhuriyet halk Partisinde kayıtlı oldukları anlaşılmalıdır ve bunlar hakkında parti nizamnamesine göre gerekli muameleyle teşebbüs edilmiş buna ait evraklar ayrıca bir raporla sunulacaktır.

bu yeni partinin teşekkül tarzı ve kötü ellerin bu partiyi kurmuş olmaları, istenilmeyen karışıklıklara sebebiyet vereceğine dair şimdiden bazı emareler belirlemektedir. buna bir misal olarak yapılan teşkilatda yeni parti mensuplarının şimdiden tapınca vesair edilen temin etmek için çalışmaları ve bundan maksatları hiç şüphesiz ki icabında şahıslar üzerinde tehdit ve tazyik yapmak ve bu suretle küçük bir çukukta devlet inzibat bu esayışını inha ve bazı hadiseler meydana getirmekte dir. bu vesile ile şurasıda önemle kaydedeceğimiz Erzincan parti teşkilatımızdan alınan raporda isimleri geçen Hil ve Ali Karakurumlar şimdiden beri ilçe jandarma komutan vekili Revzi Akatın şahsi doslarıdır; hatta bu ustemenin buraya ikinci defa tayinini general Kifat Matıracı delaletle Ali Karakurum tarafından temin edildiğini kendileri ötede beride işaa etmişlerdir bu suretle jandarma komutanının bu zümreye mensup ve fikirlerinin tericine - muzaheret edeceği kuvvetlidir. yaptığımız teşkilatda bu partinin kongresine - bir dosyası sıfatıyla bu ustemenin hususi bir mektupla davet edildiği tesbit edilmiştir. Erzincan bucağında polis teşkilatı olmadıgından inzibat ve asayişin jandarma tarafından temin edilmesi karşısında yeni teşkil edilen partinin bu ustemenden cesaret alarak hadiseler çıkarmasını ve takibatın kendi lehlerine neticelenmesine her zaman intizar edilebilir. binsenaleyh bu nazik durum karşısında jandarma komutanı Revzi Akatın derhal buradan uzaklaştırılmasını partimiz zaruri görmektedir. bu konu etrafında elde edilecek mülumet rapor halinde bildirileceğinden keyfiyetin bir kerrede yüksek Makamınızca mütalâa edilerek gerekli acele yapılmasına yüksek muasadeelerinizle saygıyla arz ederim.

Yüksek Genel Sekreterliğe, müfettişliğe ve il C.H.P. başkanlığına arz edilmiştir.

C.H.P.
İlçe İdare K. başkanı
Hasan İkiz.

16.11.45